ИРПС
Институт за Развитие на Публичната Среда

Trust for Civil Society in Central & Eastern Europe

Избори в България – констатации, препоръки и коментари

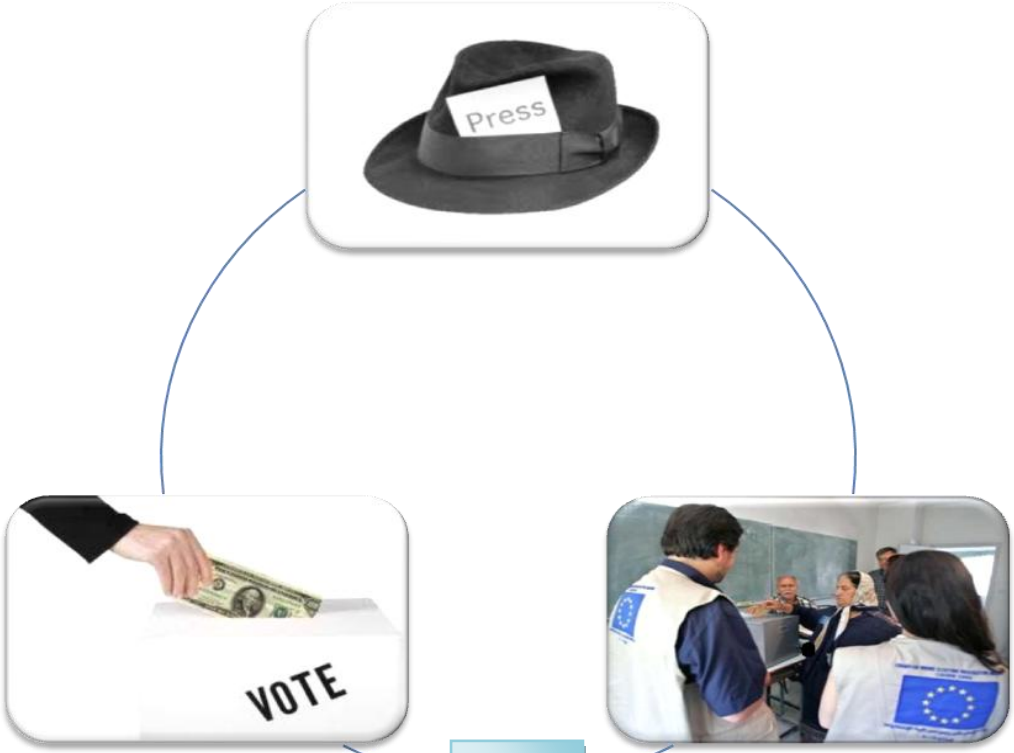

Институт за развитие на публичната среда

София, 2012

Институтът за развитие на публичната страна изработи настоящия документ, който съдържа становището и предложенията по обединения Закон за изменение и допълнение на Изборния кодекс.

Направена е съпоставка между въведените от Изборния кодекс норми и продуцираните практики на президентските и местни избори през 2011 г. Въз основа на данните и анализа са изготвени предложения за промени в Изборния кодекс, които засягат различни части от изборния процес.

Предложенията и коментарите към тях са адресирани към направените от политическите сили предложения.

Анализът и предложенията са предоставени на всички парламентарно представени партии.

Документът е част от застъпническа кампания за промяна на изборното законодателство и честността и свободата на изборния процес в България.

Анализът и предложенията са изготвени по програма „Публични политики" на Институт за развитие на публичната среда, с подкрепата на Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа.

Съдържание:

- ✓ **Пряк избор на районни кметове**
- ✓ **Финансиране на подготовката и провеждането на изборите, бюджет на ЦИК**
- ✓ **Избор на администрация – състав**
- ✓ **Обжалване на решенията/отказите на ЦИК**
- ✓ **Правила за дейността на ЦИК и разглеждането на жалби и сигнали от заинтересованите**
- ✓ **Ограничаване броя на застъпниците и представителите на партиите**
- ✓ **„Забранителни списъци" и обжалване на грешки и пропуски в списъците**
- ✓ **Депозит за участие в изборите**
- ✓ **Отмяна на възможността за кандидатиране в два многомандатни изборни района на парламентарни избори**
- ✓ **Обявяване на данни от социологически изследвания по време на предизборната кампания**
- ✓ **Забрана за употреба на публичен административен ресурс в кампания**
- ✓ **Интегрална бюлетина**
- ✓ **Отчитане на празните бюлетини**
- ✓ **Праг за отчитане на преференциалния вот на парламентарни избори**
- ✓ **Политическа реклама/маркиране на платеното съдържание**
- ✓ **Използване на специални разузнавателни средства за разследване на престъпления срещу наказателните права**

	Закон за изменение и допълнение на Изборния кодекс	**Предложения и коментари на Институт за развитие на публичната среда**
	Пряк избор на районни кметове	
1.	**§ 1.** В чл. 1 се правят следните допълнения: 1. В ал. 1 навсякъде след израза "кметове на общини" се поставя запетая и се добавя "райони". 2. В ал. 2 след думата "община" се поставя запетая и се добавя "район".	Подкрепяме предложението. В подкрепа на предложението е и изводът на Конституционния съд, съдържащ се в решението по Конституционно дело № 4 от 2011г[1]., че премахването на прекия избор на районни кметове „представлява отстъпление от процеса на децентрализация на местната власт и се намалява демократичната легитимност на общинските органи." Предлаганата промяна засяга възможността 1691101 избиратели в градовете с районно деление - София, Варна и Пловдив, да избират пряко своя районен кмет. Нелогично е кмет на населено място с 500 жители да се избира пряко, а кмет на район с десетки и стотици хиляди жители да не се избира пряко.
	Финансиране на подготовката и провеждането на изборите, бюджет на ЦИК	
2.	**§ 5.** В чл. 13 се правят следните изменения и допълнения: 1. В ал. 2 изречение второ се изменя така:	Подкрепяме предложението, като предлагаме промяна в него. Предлагаме в ал. 2 изречение второ да се измени така: „Съгласувателната процедура започва с **предложение за бюджет за подготовка и провеждане на изборите,** направено от Централната избирателна комисия."

[1] http://www.constcourt.bg/Pages/Document/WithoutFrame.aspx?ID=1532

	"Съгласувателната процедура започва с предложение за **бюджета на избирателните комисии**, направено от Централната избирателна комисия." 2. Създават се нови ал. 3 и 4: „(3) Централната избирателна Комисия до 30 число на месец септември на всяка календарна година, в която няма редовни или предсрочни избори за президент и вицепрезидент, избори за членове на Европейския парламент от Република България или избори за общински съветници или кметове представя пред министъра на финансите проектобюджет, който подлежи на съгласуване. (4) В срок до 7 дни от датата на насрочване на изборите Министерският съвет може да възложи координацията и изпълнението на дейностите по организационно-техническата подготовка на изборите на определен министър." 3. Досегашните ал. 3 и 4 стават съответно ал. 5 и 6.	***Бюджетът на избирателните комисии е съставна част*** **бюджета за подготовка и провеждане на изборите** и следва да стъпва на методика за определяне на размера на възнагражденията на членовете на ОИК, РИК и СИК, включена в разпоредбите на Изборния кодекс, например някакво съотношение спрямо от минималната работа заплата или средната месечна работна заплата за обществения сектор за съответното тримесечие, предхождащо определянето на възнагражденията. Необходимо е да има стандарт, определящ възнагражденията на членовете на изборните комисии в период на избори и в извънизборен период, както това е предвидено за възнагражденията на ЦИК. Необходимо е ЦИК да има влияние върху определянето и на размера на други разходи в кампанията – информационна и образователна кампания за избирателите, обучения на изборните комисии и т.н. Изборният кодекс следва да гарантира водеща роля на ЦИК при определяне на бюджета на органа и бюджета за провеждане и организиране на избори. Предлаганата нова ал. 3 следва да се прецизира - не става ясно ЦИК за коя година предлага проект на бюджет всъщност. Така предложен текстът е неясен. ***Коментар:*** Преди началото на миналите избори, зам.-министърът на финансите Владислав Горанов публично изрази мнение, че щом квотите в избирателните комисии са партийни, всяка партия трябва да си осигурява средства за допълнително заплащане на своите представители в тях. Това беше реакция на изразеното недоволство от зле платените членове на избирателните комисии. Недоброто заплащане на труда на членовете на ОИК на последните избори беше основната причина за голямото текучество в състава на комисиите. Това доведе до значителен брой решения на ЦИК за промяна в състава на ОИК – близо 22% (337 броя) от решенията на ЦИК са за промяна в състава на ОИК.

		В Изборния кодекс се посочва, че е желателно членовете на РИК и ОИК да са юристи по образование *(Чл. 16, ал. 4 от ИК)*. За да бъдат привлечени в избирателните комисии компетентни хора е необходимо да се гарантира достойното им възнаграждение – това е превенция срещу купуването на комисии и не стимулира практиката партиите да доплащат на своите членове, което е заплаха за обективността и неутралността им. В доклада на ОССЕ/ Служба за демократични институции и човешки права[2] е отбелязано: „някои ОИК съобщиха или за липса на парични средства, или за отсъствие на базови материали" - това са общините Пазарджик, Драгоман, Божурище, Русе и Видин. Изборният кодекс не съдържа достатъчно гаранции, че изборите ще бъдат финансово и ресурсно обезпечени в необходимата степен. Липсата на ясна съгласувателна процедура между държавните институции, натоварени с провеждането на изборите, за необходимото финансиране доведе до значително влошаване на качеството на изборния процес през 2011 г. – ниски възнаграждения на изборната администрация, зле обучени членове на ОИК и СИК, недостатъчен брой секции и „тъмни стаички" за гласуване, слаба информационно-разяснителна кампания в страната и чужбина и др.
Избор на администрация - състав		
3.	**§ 6.** В чл. 15, ал. 3, изречение второ след думата "Председателят" се поставя запетая и се добавя "заместник-председателят".	Подкрепяме предложението. Приемането на такъв принцип на разпределение на ръководството на комисиите ще даде гаранция за обективност в работата на избирателните комисии. ***Коментар:*** На миналите избори, на много места партиите и коалициите не можаха да постигнат споразумение, в рамките на провежданите консултации от кметовете на общините, как да се разпределят ръководните длъжности в ОИК – председател, заместник -председател и секретар.

[2] http://www.osce.org/bg/odihr/elections/87049

		В такива случаи решението се взема от ЦИК. Изискването на Изборния кодекс е нито една партия или коалиция да няма мнозинство в комисиите, както и председателят и секретарят да са от различни политически формации. *(Чл. 15, ал 3 от ИК)* В много от избирателните комисии председателят и заместника му са от една партия – ГЕРБ. Точното число на тези комисии не може да се посочи, защото ЦИК отказа да съобщи на медиите как са разпределени по политическа принадлежност ръководствата на ОИК. На пресконференция на ЦИК (17 август 2011 г.)[3] бе заявено, че традиционно при провеждане на избори в България управляващата партия доминира в ръководството на ОИК. Във връзка с назначаването на ОИК пред ВАС бяха образувани 104 дела по жалби срещу решения на ЦИК. По четири дела жалбите са уважени и решенията на ЦИК отменени. По 6 дела жалбите са оставени без разглеждане, по останалите 94 дела жалбите са отхвърлени и решенията на ЦИК са оставени в сила. Право на ЦИК е при равни условия да реши кой от предложените членове на общинските комисии да назначи, мотивира се ВАС, отхвърляйки жалбите срещу решения на ЦИК за назначаване на комисиите. Магистратите подчертават, че няма други специални критерии кои да са членовете на ОИК освен това никоя политическа партия или коалиция да няма мнозинство и председателят и секретарят да не са от една политическа сила. Изборният кодекс не съдържа гаранции, че представители на опозиционните партии ще бъдат допуснати до ръководството на комисиите. ***Основна препоръка от доклада на ОССЕ/ СДИЧП от наблюдението на изборите през 2011 г.:*** *Изборният кодекс трябва да осигури включването на опозиционни номинации в ръководните позиции на всички нива на изборната администрация, за да се намали усещането за политическо пристрастие.*

[3] http://kanal3.bg/?v=5142

	Обжалване на решенията/отказите на ЦИК	
4.	**§ 8.** В чл. 20 се правят следните изменения и допълнения: **Вариант I** 1. В ал. 2 изречение второ се изменя така: "Когато за приемане на решението не може да се събере необходимото мнозинство, се смята, че е налице отхвърляне на проекта за решение. Този акт на комисията подлежи на обжалване в сроковете по чл. 26, ал. 3 съответно: - решенията на секционните избирателни комисии – съответно пред районните или общинските избирателни комисии; - решенията на районните и общинските избирателни комисии - пред Централната избирателна комисия; - решенията на Централната избирателна комисия – пред Върховния административен съд." **Вариант II** 1. В ал. 2 изречение второ се изменя така: „Когато за приемане на решение липсва	Подкрепяме предложението във Вариант I, с корекция – следва да се запише **„в сроковете по чл.26, ал.8".** **Предлагаме сроковете в по чл.26, ал.8 да се променят от 24 часа на 3 дни, за да бъде осигурена възможността за събирането на релевантни доказателства и да се гарантирана пълноценна защитата на участниците в изборния процес – препоръка на Венецианската комисия и ОССЕ от обединеното становище от прегледа на Изборния кодекс от юли 2011 г.[4]. Кодексът на добрите изборни практики допуска съкратените срокове за обжалване, но от 3 и 5 дни[5]** (раздел II 3.3g.) ***Коментар*** *В доклада на ОССЕ/СДИЧП е посочено: "Ангажиментите на ОССЕ и Кодексът на добрите практики в изборните въпроси изискват, както правото на съдебно обжалване, така и на своевременни решения."* В изминалата изборна кампания са известни поне пет отказа на ЦИК да вземе решение поради невъзможност да се събере мнозинство от 2/3 от присъстващите членове. Два такива случая на „отказ" бяха обжалвани пред Софийския административен съд, който постанови, че е незаконно ЦИК да прави отказ от вземане на решение, когато се обжалва решение на ОИК и че когато се произнася по подобни жалби, ЦИК може да взима решение с обикновено мнозинство. Тези съдебни решения са в конфликт с дълго установената практика на ЦИК и

[4] http://www.osce.org/odihr/80841

[5] http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD%282002%29023-e.pdf

	необходимото мнозинство, се смята, че е налице решение за отхвърляне, което подлежи на обжалване по реда на този кодекс". 2. В ал. 4 думите „могат да" се заличават, след думите „с особено мнение" се добавя „когато не са съгласни с решението или с посоченото в протокола", а думите „като изрично отбелязват дали гласуват "за" или "против" конкретното решение" се заменят с „като посочват в какво се изразява особеното мнение." 3. Създава се ал. 8: "(8) На заседанията на избирателните комисии могат да присъстват наблюдатели."	създават нестабилност относно процедурите, прилагани от комисията. Затова предлаганото изменение е добро и гарантира правото на обжалване в сроковете, предвидени в Изборния кодекс, а не по реда на АПК, което би забавило произнасянето. Подкрепяме Вариант II за създаване на нова ал.8 на чл.20, предвиждаща на заседанията на избирателните комисии да могат да присъстват наблюдатели, което ще осигури гаранции независимото наблюдение да покрие всички етапи на изборния процес. ***Коментар*** ***Приоритетна препоръка от доклада на ОССЕ/СДИЧП е:*** *Заседанията на избирателните комисии на всички нива трябва да бъдат отворени за обществеността по време на целия изборен период. Изборният кодекс трябва изрично да уточни, че упълномощени представители на участниците в изборите, местни и чуждестранни наблюдатели и представители на медиите могат да присъстват на заседания на изборните комисии.* В настоящия си вид Изборният кодекс не урежда възможността за независимо наблюдение на всички етапи от изборния процес. В Изборния кодекс няма яснота относно пълните права на наблюдателите. Изборният кодекс предвижда ЦИК да определя с решение условията и реда за участие на наблюдатели в изборите. Константно според тези решения наблюдателят има право: - да присъства при откриване и закриване на изборния ден; - да присъства в изборните помещения по време на гласуването, без да пречи на гласуването; - да присъства при отварянето на избирателните урни и при установяване на резултатите от гласуването, за което му се осигурява пряка видимост; - да получи извлечение от протокола на съответната избирателна комисия. На практика наблюдателите имат достъп само до изборния ден. Не могат да се

		наблюдават заседанията на ЦИК, ОИК, СИК в периода на кампанията и след изборите. Така извън наблюдението остават много важни етапи от процеса: организацията на изборите; разглеждането на жалби и сигнали срещу решения и действия на изборната администрация и действията на изборната администрация след приключването на изборния ден. *От доклада на ОССЕ/СДИЧП става ясно, че за техните наблюдателите е допуснато изключение от ЦИК - получили са специално разрешение да присъстват на заседания на ЦИК и ОИК, както и да получават всякаква информация и документи, които те изискват.* Невъзможността да се наблюдават заседанията на избирателните комисии от местни наблюдатели не позволява да се направят заключения за тяхната практика. Нормативната уредба и практиката в България се разминава с международните стандарти: • *Параграф 8 от Копенхагенския документ на ОССЕ посочва, че „страните членки считат, че присъствието на наблюдатели, както местни, така и чуждестранни, може да подсили изборния процес в страните, където се провеждат избори(...).”*[6] • *Кодексът на добрите изборни практики на Венецианската комисия посочва, че „заседанията на централната избирателна комисия трябва да бъдат отворени за всеки”, CDL-AD (2002) 23 rev., стр. 28*
Правила за дейността на ЦИК и разглеждането на жалби и сигнали от заинтересованите		
5.	**§ 10.** В чл. 26 се правят следните изменения и допълнения: 1. В ал. 1: а) в т. 1 накрая се добавя „и приема вътрешни правила за организацията на	Подкрепяме предложенията за изменения в чл.26 - считаме, че те ще осигурят прозрачност в дейността на избирателните комисии, ще гарантират по-професионално и компетентно провеждане на изборите и съдебен контрол върху решенията на ЦИК. Предлагаме в чл. 26, ал.1, т.1 след думите „и приема вътрешни правила за организацията на дейността си“ да се сложи запетая и да се добавят думите

[6] http://www.osce.org/odihr/elections/14304

	дейността си"; б) в т. 2 накрая се поставя запетая и се добавя „осигурява създаването на интернет страница на районните избирателни комисии и общинските избирателни комисии"; в) точка 3 се изменя така: "3. издава методически указания за работата на избирателните комисии по прилагане на този кодекс не по-късно от назначаването им и провежда обучение на районните и общинските избирателни комисии не по-късно от 7 /10/ дни от назначаването им, а на членовете на секционните избирателни комисии извън страната преди заминаването им"; г) точка 12 се отменя; д) в т. 22 след думите „решенията си" се добавя „стенографските протоколи от заседанията си", а след думата „изборите" се поставя запетая и се добавя „сканираните и получените по електронен път екземпляри от протоколите на районните и общинските избирателни комисии"; е) създават се т. 22а и 22б: „22а. излъчва заседанията си в реално време на интернет страницата на комисията; 22б. води и поддържа актуален списък на лицата с избирателни права по данни от регистъра на населението - Национална база данни	**„приема процедурни правила, по които ЦИК разглежда и се произнася по жалби срещу решения и действия на избирателните комисии, процедурни правила за разглеждане на жалби и сигнали, свързани с неправилно прилагане на изборните правила, начина на протичане на предизборната кампания, отразяването на предизборната кампания в медиите."** В чл.26 да се създаде **нова ал. 11 „ЦИК се произнася по жалби и сигнали за нарушения на изборния процес, подадени от граждани, наблюдатели, застъпници и участници в изборите."** ***Коментар*** ***В подкрепа на горните предложения е основна препоръка от доклада на ОССЕ/СДИЧП:*** *Отсъждането на изборните комисии по жалбите и оплакванията, свързани с изборите, трябва да бъде изцяло прозрачно и отворено към заинтересованите страни и обществеността. Правилата за обжалване на решенията на изборните комисии трябва да бъдат организирани в кодекс, като се вземат предвид последните решения на Конституционния съд и Върховния Административен съд. Обжалването трябва да гарантира правото на съдебно преразглеждане на решенията свързани с правото на гласуване, спазването на правилата, които управляват предизборната кампания, както и достъпа до медиите или партийното финансиране.* Предлагаме в **чл. 26, ал.1, т.8** на края да се постави запетая и да се добавят думите: **„ЦИК поддържа електронен регистър на жалбите и сигналите, подадени до комисията, който позволява проследяване на движението им и решенията по тях, чрез страницата на комисията."** **В т. 22 след думите „стенографските протоколи от заседанията си", да се постави запетая и да се добавят думите „дневния ред на протичане на заседанията".** **В т.22 а след думите „излъчва заседанията си в реално време на интернет**

	"Население", като се осигурява възможност всеки избирател да може да прави справка в списъка по единен граждански номер;" **Вариант I** 2. В ал. 7 преди цифрата „5" се добавя „4", а след цифрата „6" се добавя „16". **Вариант II** 2. В ал. 7 изречение първо се изменя така: "Решенията на Централната избирателна комисия, с изключение на тези по ал. 8, могат да се обжалват пред Върховния административен съд чрез Централната избирателна комисия в срок от три дни от обявяването им."	**страницата на комисията" да се добавят думите „ и съхранява архив от записите на заседанията".** Подкрепяме Вариант II. - така всички решения на ЦИК ще подлежат на обжалване. **Приложимо е срокът в ал. 7 за обжалването пред ВАС да бъде поне 5 дни, за да се гарантира ефективна защита на интересите на избирателите.**
Ограничаване броя на застъпниците и представителите на партиите		
6.	**§ 11.** В чл. 29 се правят следните изменения и допълнения: 1. В ал. 1: **Вариант I** а) точка 10 се изменя така: "10. регистрира застъпниците на кандидатските листи за общински съветници и кметове и им издава удостоверения, регистрира пълномощниците на партиите, коалициите от партии и инициативните комитети; броят на пълномощниците е не повече	Подкрепяме предложението за регулиране на броя на пълномощниците на партиите и намаляване на броя на застъпниците на един за кандидатска листа, както и поддържането на регистър на застъпниците, предвидени в § 11 и § 12. ***Коментар:*** Чрез намаляването на броя на застъпниците и представители на партиите ще се препятства възможността за „легитимно" купуване на гласове и контролиране на избирателите от тези фигури вътре и вън от изборните помещения.

	от една втора от броят на избирателните секции на територията на изборния район”; **Вариант II** а) в т. 10 думата „кандидатите” се заменя с „кандидатските листи на политическите партии, коалициите от партии и инициативните комитети”, а след думата „удостоверения” се поставя запетая и се добавя „в които се посочва номера на избирателната секция, в която ще упражняват правата си по този кодекс”; б) създава се т.10а: „10а. води регистър на застъпниците по кандидатски листи при изборите за народни представители, президент и вицепрезидент на републиката и за членове на Европейския парламент от Република България, който публикува на интернет страницата си;”; в) създава се т. 16а: „16а. в срока по т. 16 сканира и изпраща в Централната избирателна комисия протокола си с данните от гласуването в изборния район (района);“ г) създава се т. 20: „20. поддържа интернет страница, в която публикува решенията си, протоколите от заседанията си и други документи и данни.”. 2. В ал. 2 изречение първо накрая се добавя „и чрез публикуване на интернет	

	страницата си ”. 3. В ал. 3 думите „не подлежи на обжалване” се заменят с „подлежи на обжалване пред съответния административен съд в тридневен срок от обявяването му. Административният съд се произнася в тридневен срок в открито заседание с призоваване на жалбоподателя, районната избирателна комисия и заинтересованите лица и решението му е окончателно, освен когато се обжалва отказ или заличаване на регистрация по ал. 1, т. 7, 8 и 9. В последния случай решението на административния съд подлежи на обжалване пред Върховния административен съд по реда на чл. 26, ал. 7.” 4. Създава се ал. 4: „(4) При обжалване на решенията на общинската избирателна комисия сроковете по Административнопроцесуалния кодекс не се прилагат.” **§ 12**	
„Забранителни списъци” и обжалване на грешки и пропуски в списъците		
7.	**§ 14.** В чл. 40 се създават ал. 3, 4, 5 и 6: “(3) Лицата, които не притежават активно избирателно право или не могат да упражнят правото си на глас в избирателната секция по постоянния им адрес съгласно разпоредбите на този кодекс, се вписват в Списък на лицата, които не могат да бъдат дописвани в избирателния списък в изборния ден.	Подкрепяме предложението т.нар.„забранителен списък” да се публикува предварително и Изборният кодекс да се регламентира реда за обжалването му. **Предлагаме в ал.6 срокът за обжалване да е 5 дни от съобщаването, за да бъдат гарантирани правата на избирателите и защитени стандартите на Кодекса за добри изборни практики на Венецианската комисия, относно сроковете за обжалване.** ***Коментар*** На изминалите избори, въведеното изискването за уседналост, „отмервана” според наличието на настоящ и постоянен адрес на територията на страната, за период не по-кратък от 4 месеца (по изключение – иначе срокът 6 месеца)

	(4) Списъкът по ал. 3 се изготвя от Главна дирекция "Гражданска регистрация и административно обслужване" по избирателни секции въз основа на данните вписани в Националния регистър "Население" и данните получени от органите по ал. 1, Министерството на правосъдието и Министерството на външните работи. (5) Списъкът на лицата, които не могат да бъдат дописвани в избирателните списъци в изборния ден се изготвя и обявява по реда за изготвяне и обявяване на избирателните списъци. Всички промени в него се обявяват незабавно. За извършването им се уведомява веднага заинтересованото/ите лице/а. (6) Изготвянето и промените в списъка по ал. 3 могат да се обжалват пред съответния районен съд в срок от два дни от съобщаването. Съдът се произнася по жалбата в срок от два дни от постъпването ѝ в съда в открито заседание с призоваване на жалбоподателя и органа по ал. 1. Решението на съда е окончателно и не подлежи на обжалване."	преди датата на провеждане на изборите за местна власт, доведе до появата на т.нар. "забранителни списъци". В тях бяха включени 444 749 избиратели. В списъците попаднаха хора, които твърдят, че никога не са регистрирали настоящ адрес в чужбина или че са се завърнали в България преди много време. В доклада на ОССЕ/СДИЧП се посочва, че мисията се е запознала със случаите на четирима кандидати за кметове или общински съветници, които са били дерегистрирани от участие в изборите поради тази причина. В изборния ден до ЦИК са подадени 92 жалби за недопускане на избиратели до гласуване, поради включване в „забранителния списък". Констатират се сериозни проблеми основно в два текста на ИК – чл. 187, ал.1, т.7 (списък на заличените лица, които нямат право да бъдат дописвани в избирателния списък в изборния ден, който се предоставя на СИК в деня преди изборния ден) и чл. 56, ал.1 (списъци на гражданите, които са заминали извън България не по-малко от два месеца преди изборния ден и не са се завърнали до предаването на списъците на СИК – по данни на МВР). Според Конституционния съд[7]: • „Общата и неясна формулировка на чл. 187, ал. 1, т. 7 от ИК, в която липсва изрично изброяване на всичките компоненти на списъка, несъмнено затруднява изборната администрация, не е в съответствие с принципа за правовата държава и законодателят е длъжен да отстрани законовия недостатък, като посочи изчерпателно компонентите на такъв списък, недопускащ дописване в изборния ден." • „Забранителните списъци по чл. 187, ал. 1, т. 7 ИК не се публикуват, представят се на секционните избирателни комисии в деня, предхождащ изборния ден и грешките в тях не могат да бъдат преодолени в изборния ден." Аналогична констатация се съдържа и в решението на АССГ по делото срещу избора на Йорданка Фандъкова за кмет на София, където съдът отбелязва

[7] http://www.constcourt.bg/Pages/Document/default.aspx?ID=1582

		съществуването на специален ред по чл. 50 от Изборния кодекс за отстраняване на непълноти и грешки в избирателните списъци - с писмено заявление не по-късно от 7 дни преди изборния ден, като административният орган издава решение, което може да се обжалва пред съответния районен съд от заинтересования. Тази процедура обаче е неприложима по отношение на „забранителните списъци“: „Независимо от това обаче, списъкът по чл. 187, ал. 1, т. 7 от ИК не се публикува, а наред с това се представя на секционните избирателни комисии в деня, предхождащ изборния ден, поради което грешки в него не могат да бъдат поправени в изборния ден. В този смисъл съдът счита, че нормата на чл. 187, ал. 1, т. 7 от ИК следва да се регламентира по-обстоятелствено или да се промени, тъй като в тази ѝ редакция страда от недостатъци, които не кореспондират с принципите на съвременното избирателно право и правова държава.” По отношение на президентските избори съществува и допълнително законово основание за заличаване от избирателния списък – основанието по чл. 56, ал. 1, изр. 1 от ИК, съгласно което от избирателния списък се заличават имената на избирателите, които са заминали извън Република България не по-рано от два месеца преди изборния ден и не са се завърнали до предаването на списъците на СИК, т.е. до деня, предхождащ деня на изборите. Заличаването се извършва от ГД “ГРАО” по предоставени от МВР данни. „Съдът заключава, че тази законова процедура за служебно заличаване е затрудняваща, а с това и вредна, защото на практика води до заличаване само по предположението, че след като избирателят не се е завърнал 15 дни преди изборния ден, той няма да се завърне и към деня на изборите и ще се възползва от възможността да гласува в чужбина. Освен това налице са основания за сериозни съмнения относно изчерпателността на събираната от МВР информация за пътуванията на българските граждани в чужбина (в този смисъл е представеното становище рег. № 1-33907/1.12.2011 г. на министъра на вътрешните работи). Нещо повече, Конституционният съд намира, че така, както е редактирана нормата на чл. 56, ал. 1 от ИК, тя е негодна за постигането на своето предназначение, а именно – предотвратяване на възможността в изборния ден един избирател да гласува в чужбина и в

		страната, т.е. повече от един път… Заключението на Съда е, че предвиденото в ИК заличаване по чл. 56, ал. 1 не означава забрана за дописване, а е затрудняваща процедура, която няма място в съвременен изборен закон и практика.”
Депозит за участие в изборите		
8.	**§ 26.** В чл. 79, ал.1 числото „10 000” се заменя с числото „20 000”.	Категорично се противопоставяме на двойното вдигане на депозита за участие в парламентарни, президентски и избори за Европейски парламент – по този начин се налага финансов ценз за участие в избори.
Отмяна на възможността за кандидатиране в два многомандатни изборни района на парламентарни избори		
9.	**§ 32.** В чл. 107, ал. 1 думите „два многомандатни изборни района“ се заменят с „един многомандатен изборен район“.	Подкрепяме това предложение. Не може да има преференции и кандидатите да участват в листи от две места.
Обявяване на данни от социологически изследвания по време на предизборната кампания		
10.	**§ 38.** Създава се чл. 137а: „Публичност на информацията за възложителя и финансирането „Чл. 137а. (1) От деня след обнародване указа на президента на републиката за насрочване на изборите до изборния ден включително всяко огласяване изцяло или отчасти на резултати от допитвания до общественото мнение или социологически проучвания, свързани с изборите, извършено чрез медийна услуга или по друг публичен начин, трябва да съдържа информация **кой е провел допитването или проучването и кой е финансирал провеждането му.**	***Коментар:*** Предвидените в ал.6 действия на НАП могат да се считат като репресия от страна на държавата спрямо лицата, които възлагат, провеждат и огласяват резултати от изследвания за обществено-политическите нагласи. Не става ясно как ще се подходи с възложителите на НЦИОМ - второстепенен разпоредител с бюджетни кредити към НС, когато ръководството на НС, парламентарни групи или депутати подадат към Центъра искания да проведе и огласи такова изследване, в рамките на предизборната кампания. **Релевантно би било при обявяване на резултати от изследвания освен данни за това кой поръчва, финансира и провежда изследването да се огласява по предложения начин и следната информация:** 1. **Име на институцията и ръководител на екипа, провел изследването** 2. **Метод/вид на изследването**

	(2) Информацията по ал. 1 се представя пълно и ясно, като в печатен или друг текстови материал е в обособено поле, на видно място и заема не по-малко от 5 на сто от общата площ на материала, а в аудио- и аудио-визуални материали, излъчени по електронните медии, или в представяне пред публика – веднъж в началото и веднъж в края на материала или представянето. (3) Разпоредбите на ал. 1 и 2 се прилагат и в случаите, когато агитационни материали на партии, коалиции от партии, инициативни комитети и кандидати съдържат или се позовават на резултати от допитвания до общественото мнение или социологически проучвания. (4) Който провежда допитвания до общественото мнение или социологически проучвания, свързани с избори, и/или огласява резултати от тях, не може да се позовава на служебна, търговска или друга защитена от закон тайна, за да укрива информацията по ал. 1. (5) Който провежда допитвания до общественото мнение и социологически проучвания и е огласил резултати от тях в нарушение на ал.1, не може да получи разрешение по чл. 137, ал. 1. (6) В тримесечен срок от	**3. Период на теренната работа** **4. Планирана големина на извадката** **5. Реализирана големина на извадката** **6. Териториален обхват на извадката** **7. Метод на извадката (адресна, квотна и т.н.)** **8. Параметри на изследваната съвкупност (възраст и др.)** **9. Метод на регистрация (интервю, анкета, телефонно и т.н.)** **10. Максимална грешка за 50-процентов относителен дял при 95% вероятност** Тази информация ще може да гарантира професионализма в провеждането на изследването, достоверността и сравнимостта на огласяваните данни. Предлагаме да се включи и разширен вариант на набор от параметри, които организацията, провела изследването следва да оповести на сайта си, успоредно със съобщаването на данните за медиите: 1.Име на институцията и ръководител на екипа, провел изследването 2. Метод/вид на изследването 3. Период на теренната работа 4. Планирана големина на извадката 5. Реализирана големина на извадката 6. Териториален обхват на извадката 7. Метод на извадката (адресна, квотна и т.н.) 8. Параметри на изследваната съвкупност (възраст и др.) 9. Метод на регистрация (интервю, анкета, телефонно и т.н.) 10. Максимална грешка за 50-процентов относителен дял при 95% вероятност 11. Формулировка на въпросите, данни от които са публикувани, така както са били публикувани на терена заедно с инструкциите 12. Просто разпределение на отговорите с базите към тях, от които са публикувани данните

	обявяване на резултатите от изборите Националната агенция по приходите извършва данъчни проверки на лицата, които са **провели и огласили** допитвания до общественото мнение или социологически проучвания, **както и на лицата, които са възлагали и/или финансирали такива допитвания и проучвания**. Когато допитванията и проучванията са възлагани и/или финансирани от политически партии, коалиции от партии или инициативни комитети, проверката по отношение на тях се извършва от Сметната палата.”	Тези параметри са взети от публикация на сайта на Българската социологическа асоциация - са приети с консенсус през 2001 г.[8] на заседание на УС на БСА и целят постигане на по-голямата прозрачност на социологическите изследвания и създаване на по-голямо доверие към работата на социологическите екипи. Изработването на тези параметри е предложено от БСА на конференцията “Електорални нагласи – Парламентарни избори 2001”, състояла се на 6 април 2001 г. В предложения вид те представляват консенсусен резултат от широка дискусия в социологическата общност.
Забрана за употреба на публичен административен ресурс в кампания		
11.	**§ 42.** В чл. 152 се създава ал. 3: “(3) Забранява се използването на публичен административен ресурс под каквато и да е форма за целите на предизборната кампания освен срещу заплащане на дължимите такси.”	Подкрепяме това предложение и предложеното в Допълнителните разпоредби на Изборния кодекс определение за “Публичен административен ресурс”: помещения, транспортни средства, оборудване и всякакви други движими и недвижими вещи държавна или общинска собственост, използвани от администрацията, както и трудът на служители от държавната и общинската администрация във времето, в което изпълняват задълженията си в държавни и общински структури”. ***Коментар:*** В трети доклад на GRECO (Групата държави против корупцията) за България, който съдържа оценка на изпълнението на общите правила за борба с корупцията при финансирането на политическите партии и предизборните кампании[9] е включена ***препоръка*** за въвеждане на ясни критерии за избягване на използването на публичен ресурс за партийни дейности и предизборни цели.

[8] http://old.bsa-bg.org/show.php?q&table=bsa_articles&field=id&order=published&dir=desc&page=1&fb_source=message

[9] http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoEval3%282009%297_Bulgaria_Two_BG.pdf

	Интегрална бюлетина	
12.	**§ 57.** В чл. 198 се правят следните изменения и допълнения: 1. В ал. 1 след думата "плик" се добавя "и интегрална бюлетина за гласуване". 2. В ал. 3: а) точка 1 се изменя така: "1. поставя знак "Х" със химикал, пишещ със син цвят, в квадратчето на избраната от него кандидатска листа на партия, коалиция от партии или независим кандидат"; б) в т. 3 думите "за избраната от него кандидатска листа" се заличават. 3. В ал. 7 думите „кандидатите" се заменят с „кандидатските листи".	Подкрепяме връщането на интегралната бюлетина, тя е гаранция, че няма да се възпроизвеждат практики от миналото, например т.нар. "индианска нишка" и че бюлетините много по-трудно ще се изнасят извън изборните помещения. ***Коментар:*** Предвидените от Изборния кодекс кутии, поставени в тъмните стаички за гласуване, в които да се слагат предварително единичните бюлетини и изискването кутиите да са изработени, така че да може да се изтегли само една бюлетина, изглежда неизпълнимо практически. Напълно възможно е да се изработи компактна интегрална бюлетина, която да позволява да се отбелязва преференциалното гласуване за кандидатите от листата.
13.	**§ 64.** В чл. 213 се правят следните изменения и допълнения: 1. В ал. 1: а) създават се т. 11а, 11б, 11в и 11г: „11а. броят на неизползваните бюлетини и пликове в зависимост от вида избори; 11б. броят на получените бюлетини по реда на чл. 187; 11в. броят на намерените в избирателната урна бюлетини без плик; 11г. броят на унищожените от секционната	Подкрепяме предложението, така ще се гарантира по-добър контрол върху броя на бюлетините, използвани в изборния процес, но за целта **бюлетините за всички видове избори следва да са на пачки/ кочани с определен брой бюлетини, за да не се бави началото и краят на изборния ден с броене на стотици получени/ респективно неизползвани бюлетини от секционните комисии.** Необходима е корекция в т.11в – не е възможно да се отбележи „броят на намерените в избирателната урна бюлетини без плик", защото това описване в протокола става преди отваряне на урната (**Чл. 213.** (1) **Преди отваряне на избирателната урна** в протокола последователно се вписват:..)

	избирателна комисия бюлетини по други поводи;"; б) създава се т. 15: „15. броят на застъпниците, вписани в списъка за вписване на застъпниците."	
Отчитане на празните бюлетини		
14.	**§ 69.** В чл. 226, ал. 3 се правят следните допълнения: 1. Създава се т. 3а: „3а. купчинка от бюлетини по установения образец, в които не е отразен вотът на избирателя	Подкрепяме предложението – така се коригира непълнота в Изборния кодекс, заради която не се предвиждаше ред за отделно отчитане на бюлетини, пуснати празни от избирателите. В протоколите за отчитане на резултата от изборите следва да има отделна графа, в която да се посочва броят на тези бюлетини.
Праг за отчитане на преференциалния вот на парламентарни избори		
15.	**§ 73.** В чл. 252, ал. 2 цифрата „9" се заменя с „20".	Категорично се противопоставяме на вдигането на прага за отчитане на преференциалното гласуване на 20%. **Предлагаме намаляването му на 7%, но не от всички подадени гласове за листата, а от националната избирателна квота.** **Така необходимият брой гласове за разместване в листата, във всеки един МИР, ще бъде един и същ.** ***Коментар:*** При приемането на Изборният кодекс, всички парламентарно представени партии заявиха, че прагът зависи от това, колко и какви по размер и население ще бъдат избирателните райони. Избирателните райони не се прекроиха, въпреки че някои от МИР-овете се различават в пъти по брой на населението и така се изкривява представителството на регионално ниво. Аргументите тогава бяха, че няма актуални данни за населението и затова трябва да се изчака преброяването през март 2011г. Въпреки че преброяването мина, тази тема не се постави на разглеждане.

		В заседание от 28 февруари 2010 г. на Временната комисията за изработване на Изборния кодекс, експертът към комисията проф. Михаил Константинов коментира следното: „Какво става, ако падне преференциалният праг? Същото направихме. Изчисленията са тривиални. Вижда се от резултатите от изборите от 2009 г. – бюлетинът е с преференциите. Веднага ви казвам: при 15% нищо не се променя, то и сега, както видяхте, не се промени. Единствено при 6% се разменят два мандата от всичките 209. Едва ако падне на 3%, се променят 5 мандата. По света гледат да е около 5. При това биха се разменили 4 мандата. Това е. Даже ми е неудобно да казвам пред журналистите, защото те ще кажат: Каква е ползата от тази работа? Това е ползата. Хората обаче все пак имат чувството, че избират нещо. Като разменят един мандат, те си казват: „ето, нашият глас успя". Италия експериментира нулев праг. Тогава действително мандатите хвърчаха яко и се разменяха, но хората бяха доволни. В партиите имаше шум и изобщо неприятности."[10] Контрааргументът, използван от вносителите на предложението, че ако не се вдигне прагът за преференциално гласуване, ще се стимулира купуването на повече гласове, ще започнат „братоубийствени" войни в партиите и бламиране на ръководствата им, се сблъсква с въпроса – какво правят в листите хора, които ще организират пазар на гласове, за да се придвижат напред в листата и как така партиите се съмняват в интегритета на кандидатите, които сами номинират. В пленарна зала г-н Яне Янев, вносител на законопроекта заяви: „Това е изключително опасна игра, която може да предизвика както тежки вътрешнопартийни катаклизми, така може да внесе и много трайни поражения като цяло на изборната система. Защото се дава възможност на практика на политически играчи вътре, апаратчици с тези 9% да стават народни представители, без да имат каквото и да било доверие по принцип."[11]

[10] http://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/337/steno/ID/1601

[11] http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ID/2772

		В това Народно събрание и по време на изборите за Европейски парламент се осветиха практики, посредством които „лоялността" на челата на листите се закрепя с подписване на запис на заповед, гаранции по кредити, заплащане на крупни суми за избираемата позиция. Тези практики могат да се пресекат като се въведе работеща преференция – 20% праг е пречка пред избирателя да посочи предпочитан кандидат и неговият избор да има значение. *Пример:* *ПП ГЕРБ имат 69 710 гласа в Благоевградски МИР (данни от изборите 2009 г.), за да се размести водачеството на листата, при от 20% праг са необходими общо 13 942 гласа.* *Излиза, че да се смени водачът на листата на ПП ГЕРБ в Благоевградски МИР е необходимо едва ли не всички действителни бюлетини, подадени за ГЕРБ във всички 58 секциии в Банско, Гоце Делчев, Разлог, Добринище, Белица и Струмяни, да са с отбелязана преференция за един и същ кандидат от листата на ГЕРБ.* В Австрия преференциалният праг за парламентарни избори е 6%, в Швеция е 8%, в Чехия е 7 % и избирателите имат право да посочат 2 преференции в листата, в Словакия прагът е 10%, а преференциите са 4, в Полша и Естония преференциалното гласуване е задължително - прагът в Естония е 5% от регионалната избирателна квота. В Латвия избирателите имат право и на "отрицателна" преференция, с която показват неодобрението за даден кандидат. Обезсмисляйки чрез много високи прагове преференциалното гласуване се пречи на развитието на здрава вътрешнопартийна конкуренция, която би провокирала избирателите да се интересуват от профилите на индивидуалните кандидати, а самите кандидати да развият собствена предизборна кампания. Така, след като бъдат избрани, те биха имали стимул да поддържат близък контакт с избирателните си райони, за да получат нужните преференции и следващия път.

		По своя замисъл преференциалният вот трябва да усилва персонализирането на политиката и да прави политическите представители по-разпознаваеми. Предлаганите 20% преференциален праг преднамерено препречват възможността на гражданите реално да влияят върху избора на своите политически представители - посочвайки предпочитанията си за един или друг кандидат. Такъв подход обслужва политическото статукво.
Политическа реклама/маркиране на платеното съдържание		
16.	**§ 92.** В Закона за радиото и телевизията в чл. 13 се създава нова ал. 4: „(4) Доставчиците на медийни услуги са длъжни незабавно да обявяват на интернет страницата си пълното съдържание на договорите, сключени с всички регистрирани за участие в изборите партии, коалиции от партии и инициативни комитети.“	Подкрепяме това предложение, като смятаме, че е необходимо е да се промени мястото на разпоредбата, защото с включването ѝ в Закона за радиото и телевизията, тя ще обвързва само доставчиците на аудио- и аудиовизуални медийни услуги. **Систематичното място на тази разпоредба е в раздел Предизборна кампания/Отразяване на предизборни кампании в Изборния кодекс** **Предлагаме вместо формулировката „ незабавно“ да се запише „не по-късно от три дни от датата на подписването на договора“.** **Предлагаме да се създаде нова разпоредба със следния текст:** **„Всяко платено съдържание при неговото разпространение задължително се маркира.** **Доставчиците на медийни услуги - печатните медии, електронни издания/ сайтове и телевизии са длъжни при разпространение на платеното съдържание да отбелязват същото с надпис "Платено съдържание. Предизборна кампания."** **В радио предаванията задължително се съобщава преди началото и в края на предаването: "В това предаване има платено съдържание, свързано с предизборната кампания."** **Необходимо е в Административно-наказателните разпоредби да се предвидят и съответни санкции за нарушенията на тези разпоредби.** Само по този начин предложението договорите да се публикуват ще има значение, защото чрез маркирането ще могат да се правят видими платените

		информационни единици и може да се осъществи мониторинг на медийното отразяване. ***<u>Коментар:</u>*** *Докладът на ОССЕ/СДИЧП констатира: „Доминиращото отразяване на предизборната кампания срещу заплащане в електронните и печатните медии, и в частност това на обществените радио и телевизия, доведе до ограничен плурализъм на гледните точки и де факто на липса на критичен дебат. Това се отрази негативно на нивото на информация, която бе на разположение на избирателите. Също така, медийният мониторинг на Ограничената мисия за наблюдение на изборите (ОМНИ) на ОССЕ/СДИЧП показа, че по всичките наблюдавани електронни медии, както и във вестниците, отразяването срещу заплащане не е ясно установимо. Това бе особено така при отразяването във формата на „хроники" по БНТ или репортажите във вестниците, които може и да са подвели аудиторията за характера на съдържанието. В допълнение на това, доминирането на институционалното отразяване по новините, което бе наблюдавано при всички медии подложени на мониторинг, даде на управляващата партия нечестно предимство."* ***Основна препоръка от доклада на ОССЕ/СДИЧП:*** *Правната рамка, касаеща медиите и в частност обществените радио и телевизия, трябва да гарантира редакторска свобода за отразяване на предизборната кампания. Тя трябва да включва задължението за честно, балансирано и безпристрастно отразяване по новините и публицистичните предавания по всички електронни медии, което да е в синхрон с международните добри практики. Може да бъде разгледано въвеждането на ясно упътване какво представлява справедливо отразяване на кандидати/политически партии по новинарските програми, за да се предпазят журналистите от външен натиск.* **<u>Все още напълно нерешен остава въпросът с безплатно отразяване на кампанията в обществените медии.</u>**

		Препоръка от доклада на ОССЕ/СДИЧП: *Правната рамка трябва да включва безплатно ефирно време по обществените радио и телевизия за участниците в изборите.* **Предлагаме диспутите в обществените медии да са безплатни. Да отпадне платеното отразяване на кампанията в обществените медии, извън излъчването на клипове за политическа реклама.** **Хрониките да отпаднат като форма за отразяване на кампанията от обществените медии, за сметка на времето за диспути.** **В БНТ и БНР да се предвидят не по-малко от 8 диспута с времетраене общо не по- малко от 480 минути, разпределени на същия принцип, както е посочено в чл.145, ал.2 от Изборния кодекс.** **Регионалните радио- и телевизионни центрове да предоставят не по - малко от 360 минути радио и телевизионно време за диспути, разпределени по начина предвиден в Изборния кодекс.** **На местни избори, поради значителния брой участници, в диспутите в БНТ и БНР и регионалните радио- и телевизионни центрове да се включват представители на партиите и коалициите, регистрирани в ЦИК за местните избори (при условията, цитирани по-горе), а местните коалиции и инициативни комитети се отразяват от частните медии при досегашния ред.** Изследване на Международния институт за демокрация и подкрепа на избори показва, че от общо 111 изследвани страни 71% от тях осигуряват безплатен достъп до обществените медии; от изследвани 71 страни в 69% от тях времето за отразяване на предизборната кампания се разпределя равномерно между всички участници в изборния процес, без оглед на предишното им представяне на избори и тяхното представителство в парламента. Страни като Франция, Германия и Великобритания, ограничават или забраняват изцяло закупуването на политическа реклама в медиите, с което се стремят да редуцират влагането на значителни средства в медийни предизборни кампании. Конкуренцията, която се развихря в масираните медийни кампании, принуждава партиите да влагат голяма част от бюджетите на кампаниите за политическа

		реклама. Това създава нездрави зависимости между партиите и техните донори. Регулация, изискваща публикуване на договорите за политическа реклама има в практиката на САЩ. Принципът възприет там е, че всички такива договори са публично достъпни и всеки може да се запознае с тях. През април 2012 г. беше решено да започне качването им на сайтовете на електронните медии. Предложението да се публикува съдържанието на договорите осигурява много висока степен на прозрачност на средствата, влагани за медийно отразяване в предизборната кампания. Сега те са достъпни само за Сметната палата, когато одитира отчетите на партиите и кандидатите. За медии в кампанията се дават значителни средства. 51% от общо всички разходи в бюджетите на последната президентска кампания например са за медийно отразяване - според официалните отчети, подадени в Сметната палата. 15% за обществените медии, останалото отразяваме е от частни медии, като най-голям е делът на телевизиите – 50%, частни радиа 8%, печатни медии – 16%, сайтове – 11%. В същото време 52% от приходите в бюджетите на кампаниите са от държавната субсидия. Добре да се знае при какви условия се вливат тези средства в медиите. 53% от всички средства, дадени за финансиране на кампаниите на партиите в, участвали в изборите за парламент 2009 г. са от бюджетната субсидия на партиите. Средствата, които са вложени в телевизионна и печатна реклама са общо 55% от предизборните бюджети на партиите и коалициите, участвали в парламентарните избори 2009 г. – от тях 9% за БНТ и БНР, 34% за частни телевизии и радиа и 12 % за печатни издания. Във всички индекси, отчитащи медийната свобода за 2011 г., се отбелязва, че именно приходи и средствата за информационни и рекламни кампании, давани от политическите партии и държавните институции създават нездрава зависимост и подчиняват медиите на политически и икономически кръгове. Според изборното законодателство достъпът до обществените медии е платен. Няма задължения за обозначаване на политическата агитация и платеното

		съдържание *(раздел V от ИК)*. Предизборната кампания се отразява в програмите на БНТ и БНР под формата на клипове, хроники, диспути и други форми, по предварително договорени цени, в определено за тази цел време. *(Чл. 139, ал 1 от ИК)*. В доклада на Съвета за електронни медии от наблюдението на медийната кампания по време на изборите се прави заключение, че в обществените радио и телевизионни програми, преобладаващите форми са клипове и хроники. Диспутите не са предпочитана форма в обществените оператори. Въпреки че Изборният кодекс не дефинира формата на отразяване на изборите от частните телевизионни канали, на практика, разпоредбите, че електронните медии могат да разпределят ефирно време на идентична основа и идентични цени *(Член 148 ал.1 от ИК)*, предпоставя, че цялото отразяване на предизборната кампания е срещу заплащане. Търговските оператори имат по-висока свобода – те могат да предоставят за политическа агитация, която и да е част от своето ефирно време, в каквито и да било форми, в каквото и да било времетраене. При това – с възможност по своя преценка не винаги да го продават, а да осигуряват безплатна агитация. При търговските оператори се наблюдава тенденция изборната тематика да не се съсредоточава само в специално предназначени за нея програмни форми, а да е фидузирана в цялото програмно съдържание. Търговските доставчици не се различават съществено по вида на предпочитаните агитационни форми - преобладават клиповете и информационните жанрове. Делът на дискусионните форми е незначителен. Според СЕМ кампанията през 2011 г. в електронните медии може да се оцени като впечатляваща в количествено отношение, но се отличава с еднообразие на форми, недостигът на полемика, на журналистически разработена и поднесена предизборна тематика, което не дава възможност за информиран избор. Голямата част от дописките и репортажите, които са част от платеното

		отразяване на изборите, не бяха маркирани. В потвърждение на това е и коментарът на главния редактор на "Стандарт" пред вестник „Капитал”[12], която обясни, че медиите имат тарифи за директна реклама и отделно за PR отразяване. "Тарифите за директна реклама включват каретата с плакатите на политическите партии или т.нар. агитационни материали. В пакета за PR отразяване много точно е описано какви дописки, интервюта или представяне на кандидата са включени." Когато подписват договор за PR отразяване обаче, политическите партии или кандидатите изрично искат в текста на договора с медията да е записан текст, че "няма да се обозначава или упоменава, че става дума за платена публикация". Главният редактор на вестник "Стандарт" отбелязва, че "тази година кандидатите почти не искат да използват формата на класическото интервю. Те предпочитат да сключват договори за съботно-неделните ни издания и приложения, които да им гарантират по човешко представяне". Главният редактор на в. "Новинар" разяснява за вестник „Капитал”, че медията има тарифи за политическа реклама и PR, които не се различават от останалата реклама. "Тарифите и за хартиеното издание, и за сайта на в. "Новинар" са публични и могат да бъдат намерени на сайта на вестника”. Според Апостолова платените публикации трябва да се обозначават, но "според мен въпросът е по-кардинален и е свързан не само с политическата реклама, към която сме толкова чувствителни по време на избори, а въобще с PR материалите, било то платени или не, в печатните издания. На този етап - с това законодателство и при тази конфигурация на медийния пазар, пълното разграничаване на тези съдържания ми се струва по-скоро пожелателно и е въпрос на избор и позиция на отделната медия".
Използване на специални разузнавателни средства за разследване на престъпления срещу наказателните права		
17.	**§ 93.** В Наказателния кодекс в	

[12] Предателството на медиите, вестник „Капитал”, 14.10.2011 г.
http://www.capital.bg/biznes/media_i_reklama/2011/10/14/1177283_predatelstvoto_na_mediite/

	чл. 167, ал. 3 думите „до шест” се заменят с „ от една до шест”. **§ 94.** В Наказателно-процесуалния кодекс в чл. 172 след думите „както и за престъпления по” се добавя „чл. 167, ал. 3 и 4, чл. 169г” и се поставя запетая. **§ 95.** В Закона за специалните разузнавателни средства се правят следните изменения и допълнения: 1. В чл. 13, ал. 1 се създава т. 6: „6. окръжните прокуратури – за престъпления по чл. 167, ал. 3 и 4 и чл. 169г от Наказателния кодекс”. 2. В чл. 14, ал. 1 след думата „съответния” се добавя „административен”.	Категорично против тези предложения сме. ***Коментар*** Не е изпълнен ангажиментът на управляващото мнозинство за промяна в Закона за специалните разузнавателни средства (СРС). Всички предложения на опозицията са блокирани. Съдилищата в страната продължават да действат безкритично по отношение на исканията за СРС - откази има за по- малко от 1 % от всички заявления. Софийският градски съд е постановил 2 отказа при общо 6010 искания. Резултатът е, че през 2011 година обект на СРС са били 7881 граждани или с 30% повече от 2010 година. Има 26% ръст на исканията за използване на СРС от МВР спрямо 2010 г. От представяне на последния доклад на подкомисията за контрол на СРС в Правната комисия стана ясно, че подкомисията е затруднена да упражнява контрол върху тази дейност, защото не се водят достатъчно изрядни регистри. При тази липса на гаранции за правомерно прилагане на закона, преди да са преустановени порочните практики и решени констатирани и в трите доклада на подкомисията проблеми, е силно проблематично как ще сработят по време на избори специалните разузнавателни средства.